

בעניין טבילת כלי סחורה מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין

ליל שבת קדש פרשת תרומה תשע"ח

בעניין טבילת כלים העומדים לסחורה יש כמה נידונים: [א]. סברת הבית יוסף שכלי סחורה פטורים מטבילה. [ב]. האם מועיל לטבול כלי בזמן שהוא בגדר "כלי סחורה" ונפק"מ האם בעל חנות כלים יכול לטבול את הכלים לפני שהקונים קנו אותם. [ג]. האם יש עצה לטבול כלים עבור אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות. [ד]. מה נכלל בהגדרת "כלי סחורה", ונפק"מ לעניין בתי מלון, חברות להשכרת כלים, גמ"ח כלים, חברות מזון שממלאים בקבוקים וצנצנות, כלים הניתנים במתנה, משלוחי מנות. [ה]. כלים שנקנו מיד המוכר ועדיין אינם בבעלותו הגמורה של הקונה.

דברי הבית יוסף בכלים העומדים לסחורה

א. הבית יוסף יו"ד סי' ק"כ סעיף ח' מחדש שכלים העומדים לסחורה פטורים מטבילת כלים, דבריו נסבו על דברי הגהות אשרי שהקונה מהנכרי סכין לחתוך בה קלפים אין הסכין טעונה טבילה [דאינה כלי סעודה] ואם חברו שאל ממנו את הסכין לצורך אכילה גם הוא פטור מטבילה [הואיל ולא התחייב ביד הראשון], ולמד הב"י מדבריו שה"ה הקונה כלי מהנכרי וכל מטרתו היא כדי למוכרו לאחר, אם השאלו לחברו לשימוש סעודה אין השואל מחוייב בטבילה כיון שאצל המשאיל אין זה כלי סעודה אלא כלי סחורה [ולא התחייב בטבילה ביד הראשון]. והפוסקים העתיקו את דברי הב"י להלכה, והיינו שמי שקנה כלים מהנכרי ומטרתו אינה להשתמש בהם אלא למוכרם לאחרים אין הם נחשבים "כלי סעודה" אלא "כלי סחורה" ופטורים מטבילה.*

דברי הב"י אלו יש בהם לכאורה חידוש במה שדימה כלי סחורה לסכין לחיתוך קלפים, ולולא דבריו היה מקום לחלק ולומר דשאני סכין שלקחה הלוקח לצורך חיתוך קלפים שאינה בכלל "כלי סעודה", כיון שייעודה הוא לחתוך בה קלפים, משא"כ כלים שקנה אותם כדי למוכרם לאחרים הם כלי סעודה גמורים גם בהיותם אצל המוכר, אלא שכעת אינו משתמש בהם לצורך סעודה, אבל כל ייעודם מתחילה ועד סוף הם לסעודה, ומנין שכה"ג אינם נחשבים כלי סעודה.

הגע עצמך, אדם שקנה כלי לצורך סעודה ועדיין לא השתמש בו, האם נימא שאינו יכול לטבול אותו כיון שמתכוון להשתמש בו רק לאחר זמן², פשיטא שיכול, והטעם בזה הוא דחיוב הטבילה אינו תלוי בזמן השימוש בכלי אלא בייעודו של הכלי, וכל כלי שמוגדר ככלי סעודה חייב בטבילה כבר כעת קודם שמשתמש בו³, וא"כ אמאי לא נימא כן גם גבי כלי סעודה הנמצאים אצל הסוחר, ונהי שהסוחר לא מתכוון להשתמש בכלים אלו כלל, מ"מ שם הכלים הם "כלי סעודה". ואין לומר דשאני "כלי סחורה" שהם שם אחר ואינם עדיין בכלל כלי סעודה, דכיון שכל ייעודם ומטרתם היא לצורך סעודה ולא לשימוש אחר שם כלי סעודה עליהם.⁴

* והנה לעניין הציור שעליו קאי הב"י במי ששאל כלים מהסוחר לצורך סעודה, דעת האיסור והיתר שהשואל חייב בטבילה בברכה, והוא חלוק בזה על דברי הגהות אשרי הנ"ל, והפוסקים חששו לדבריו וחייבו טבילה בלי ברכה וכדלקמן בסמוך, אמנם לעניין גוף סברת הב"י לא מצינו מי שחולק בזה.
² ואף בגוונא שיאסור על עצמו להשתמש בכלי עד מועד מסויים.
³ ומה"ט נראה שהזמן הראוי לכתחילה לטבילת כלים הוא לא בסמוך לשימוש בהם אלא מיד וסמוך לזמן שבאו לרשות הישראל.
⁴ וכן שמעתי ממו"ר הגר"ש גלבר שליט"א שדברי הב"י יש בהם חידוש ולפלא הוא שלא מצינו באחרונים שהעירו מזה כלל.

האם אפשר לטבול את הכלים בהיותם ברשות המוכר

ב. דברי הב"י הובאו להלכה⁵, ויש לעיין בדינם של כלים אלו האם מהני לטבול אותם בשעה שהם ביד המוכר, והיינו דנהי שאין על המוכר חיוב להטבילם, מ"מ מה הדין אם עבר והטבילם האם עלתה להם טבילה. ובפשטות הסברא נותנת שלא עלתה להם טבילה כיון שבאותה השעה היו פטורים טבילה.

ומצינו שדנו בזה האחרונים ויש להקדים בזה הקדמה קצרה, דהנה כאמור הב"י דימה נידון כלי סחורה למה שמוכר בהגהות אשרי שמי שלקח סכין לחתוך בו קלפים פטור הוא מטבילה, כיון שאין זה כלי אכילה, ה"ה מי שקנה כלים למוכרם לאחרים פטור הוא מטבילה, וכתב הב"י שלכן מי ששואל כלים אלו מהסוחר פטור מטבילתם, כדן השואל סכין ממי שקנה אותו לחתוך בו קלפים, שהשואל פטור מטבילה.

והאיסור והיתר כלל נ"ח דין פ"ט, חולק על הגהות אשרי הנ"ל וס"ל שגם מי שקנה סכין לצורך חיתוך קלפים השואל אותו ממנו לצורך אכילה חייב לטבולו, והטעם כיון שגם הבעלים הראשון אם היה רוצה להשתמש בו לצורך סעודה אפילו דרך עראי היה חייב לטבולו, נמצא שכלי זה נחשב כלי המחוייב בטבילה, והביאו הרמ"א להלכה.

ונמצא שנחלקו הגהות אשרי ואיסור והיתר בדין זה של השואל מחברו סכין המיועדת לחיתוך קלפים, ושואלה לצורך סעודה, האם חייבת בטבילה או לא, וכתבו הט"ז והש"ך שיש לחוש לדברי האו"ה ולכן לדינא על השואל לטבול את הכלי אך בלי ברכה.

ג. והוסף הט"ז שלפי דברי האיסור והיתר הנ"ל מי ששואל מחנווני [שיש בידו כלים העומדים לסחורה] כלים שאינם טבולים, יצטרך השואל לטבולם לחוש לדברי האו"ה הנ"ל, ויש לחנווני להודיע לקונים ממנו שהם כבר טבולים כדי שלא יטבלנו שנית בברכה. ולא נתבאר להדיא בדברי הט"ז האם צריך הקונה לשוב ולטבולם אלא שאינו מברך על טבילתם, או שכוונת הט"ז שהקונה פטור מלטבול אותם, וכל החשש הוא שמא יטעה הקונה ויטבול וגם יברך. [ושורש הספק בהבנת דברי הט"ז הוא, האם לדעתו כלים אלו נפטרו בטבילה שטבל החנווני, או דילמא כיון שלדעת הב"י הם היו פטורים מטבילה באותה שעה, ממילא לא עלתה להם טבילה וצריך לשוב ולטבולם].

⁵ עיין ט"ז ס"ק י' שיובא לקמן והאחרונים הבאים אחריו שחששו לסברת הב"י.

ד. ועיין בדברי החת"ס בחידושיו שהעתיק את דברי הט"ז וז"ל "וכתב עוד שהחנוני הוא יודיע להקונים ממנו אח"כ אותן כלים שהשאלים מכבר, שיטבילום הקונים בלי ברכה, ע"ש בט"ז, עכ"ד. הרי לן שהחת"ס נקט שכלי סחורה פטורים מטבילה ולא מהני הטבילה שטבלו אותם באותה העת.

ה. העולה מהנ"ל שכלים העומדים לסחורה ובה אדם לשואלם כדי להשתמש בהם נחלקו הפוסקים בדינם ולכן יש לטובלם בלי ברכה, וכאשר כלים אלו ימכרו לקונה, יצטרך הקונה גם הוא לשוב ולטובלם בלי ברכה.¹

ולפי האמור עולה לכאורה שבעל חנות כלים אינו יכול לטבול את כלים שברשותו ולומר לקונים שכלים אלו טובלים,² שהרי לדעת הב"י כלים אלו עומדים לסחורה ולא מהני להו טבילה.³

טבילה של כלים הניתנים במתנה

ו. ויש מגדולי זמננו שנקטו דלפי סברא זו, ה"ה מי שקונה כלי על מנת ליתנו במתנה לחברו, אינו יכול לטבולו, שהרי שמא חברו לא צריך לכלי זה ויחזיר אותו לחנות או ייתן אותו לאדם אחר במתנה ונמצא שגם אצלו כלי זה עומד לנתינה ולא לשימוש, והרי זה ככלי העומד לסחורה, ואף אם הנותן יטבול את הכלי לא מהניא טבילתו ויצטרך המקבל לשוב ולטבולו.

האם יש חילוק בין מצות טבילה לבין מצב הכלי כשכבר נטבל

ז. אמנם יש לעיין בכל זה, דנהי שלדעת הב"י כלים העומדים לסחורה אין חיוב להטבילם, מ"מ אם עבר וטבלם שמא יש לדון שעלתה להם טבילה, והביאור בזה הוא שיש בעניין טבילת כלים שני עניינים: [א]. מצוות הטבילה. [ב]. איסור השתמשות בכל שאינו טבול.

והארכנו במק"א⁴ לבאר את יסוד מצות טבילת כלים שאנו מברכים עליה "וציונו" ואת איסור ההשתמשות בכלי שאינו טבול, והאם חיוב הטבילה הוא בגדר "מצוה" או בגדר "מתיר", [והבאנו שם שמצות הטבילה אינה שייכת להשתמשות בכלי וחיובה הוא קודם השימוש, וכן

¹ היינו הגהות אשרי ואו"ה, והב"י דימה את דברי הגהות אשרי בסכין של קלפים לנידון כלי סחורה. ועיין חכמת אדם כלל ע"ג סעיף ח' שבכלי זכוכית בשעת צורך אפשר להקל ולהשתמש בלי טבילה כלל וכדעת הב"י, אמנם יל"ע בדבריו דמאחר שכל דברי הב"י הם חידוש מנלן להקל לגמרי דלא כהכרעת הט"ז והש"ך, וצ"ע.

² לפי הבנת הט"ז וכביאור החת"ס הנ"ל.

³ וכך נקטו לדינא בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' ע' והגר"ש ואזנר זצ"ל [הובאו דבריו בספר טבילת כלים פרק ח' הערה ז'] ועיין בקיצור דיני טבילת כלים אות כ"ו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

⁴ וכזה לא מצינו שנחלקו על דבריו, שהרי כל סברת האו"ה לחלוק היתה בגוונא של סכין לחיתוך קלפים ששאל אותה אחר לצורך אכילה, שדעת האו"ה שיש לשואל לטבולה כיון שאילו בעל הסכין היה מחליט להשתמש עם הסכין לצורך סעודה גם הוא היה חייב בטבילה, ולכן גם השואל חייב בטבילה, אבל אין זה שייך לנידון כלי סחורה, שהסוחר שאינו מעוניין כעת להשתמש עם הכלים לסעודה, הוא זה שבא לטבול את הכלי, ואנו דנים האם בשעה זו הוא בר חיובא לטבול את כלי הסחורה שברשותו, וכזה לא שייך דברי האו"ה.

⁵ עיין בדברי דו"ז הגרשו"א זצ"ל בהערות לספר טבילת כלים.

⁶ עיין קובץ מוריה תשס"ג גליון א-ב כסלו.

הבאנו שם את הדעות שאיסור ההשתמשות נובע ממצות הטבילה, והארכנו לבאר את הצדדים בזה במאמר הנ"ל].

ח. ושמא יש לדון ולהבחין בין מצות הטבילה שלגביה י"ל שאם אין הכלי עדיין בגדר כלי סעודה אין עדיין מצוה לטבול אותו, לבין מצב שעברו וטבלו את הכלי, שסו"ס כעת הוא טבול, ולא איכפת לן שבאותה העת לא היה "חייב" לטבול הכלי. והיינו שכל שהכלי יצא מרשות העכו"ם שייך להטבילו ולהכניסו לקדושת ישראל, ואף אם נימא שבאותה שעה הכלי לא מוגדר עדיין בתורת כלי סעודה, מ"מ מכינו ומכשירו להיות ראוי לשימוש כאשר ישתמשו בו לצורך סעודה [ואין זה כמי שטבל את הכלים ברשות הנכרי שאז פשיטא שלא עלתה להם טבילה, דשאני הכא שכבר נכנסו לרשות הישראל, והנה מסתברא שהלוקח סכין מן הנכרי ומטרתו לחתוך בו קלפים שהדין שאינו צריך לטבולו, אין גדר הדבר שאין על הכלי הזה טומאת העכו"ם ולכן פטור הוא מטבילה, אלא אף שיש עליו טומאת עכו"ם מ"מ לא חייבו לטבולו כיון שאינו "כלי סעודה" ואינו כעין המפורש בפרשה עיין גמ' ע"ז ע"ה ע"ב, ולכן אם יחליט הישראל להופכו מסכין לחיתוך קלפים לסכין לצורך סעודה יצטרך לטבולו, והיינו שעדיין טומאת העכו"ם רובצת על הכלי [ולא שנתחדשה בו טומאה חדשה], ולכן יש מקום לומר שכיון שטומאת העכו"ם שייכא כל הזמן בכלי, אם טבל אותו אפילו בשעה שלא היה עליו חיוב לעשות כן, מ"מ כבר העלה את הכלי לקדושת ישראל, והוא מכינו להיות ראוי לשימוש סעודה בעת שיצטרך לכלי].

ולפי הבנה זו י"ל דכאשר באים לחוש לדברי הב"י שכלי סחורה פטורים מטבילה, י"ל שבמצב זה לא חל עדיין החיוב לטבול ומי שטובל אז אינו יכול לברך ולומר "וציונו" שהרי אכתי אינו מצווה לטבול את הכלי, אבל אם החליט לטבולו עלתה לו טבילה אלא שהפסיד את הברכה.²

ש. בספר חוט שני על הלכות טבילת כלים שנקט כהך צד אלא שהוסיף בזה שאה"נ בעלמא לא מהני לקיים את המצוה בשעת פטור, אלא שאף אם ננקט שיסוד מצות טבילת כלים היא "מצות טבילה" ולא הכשר הכלי לסעודה, מ"מ זה ודאי דהטבילה היא נמי הכשר אכילה, וא"כ סו"ס הכלי הוכשר והוא כבר טבול, וכתב דהוי כמו נטילת ידיים שאם נטלם כשלא היתה דעתו לסעד, דאינו מצווה באותה שעה, ומ"מ חשיבי כנטולות, וסיים שכוונת הט"ז היא שאין הקונים צריכים לטבול שוב את הכלים.

ט. אמנם יש לעיין בכל הנ"ל ולומר דכיון שמצות טבילת כלים היא מצוה על הגברא ואינה דין בכלי, א"כ לא מהני מידי מה שהכלי כבר נטבל, דכיון שהגברא לא היה מצווה באותה העת לטבול אין זה זמן המתאים לטבילה, ולא דמי לנטילת ידיים שאף היא מצוות גברא ומ"מ עם עבר ונטל את ידיו עלתה להם נטילה אף שלא היה על הגברא חיוב נטילה

² וזכר לדבר מצות נטילת ידיים שהמצוה ליטול לפני הסעודה ואז מברך על הנטילה, אבל אם נטל ידיו שלא לצורך סעודה, נהי שלא קיים מצוה מ"מ כאשר בא כעת לסעוד אינו יכול ליטול שוב שהרי כבר ידיו נטולות, אלא שאין להביא ראיה ממש מנידון נט"י דשאני נט"י שגזרו טומאה על הידיים, וממילא י"ל שכאשר נטל את ידיו אף שלא לצורך סעודה סו"ס ידיו נטולות וסרה מהן טומאת הידיים, משא"כ גבי טבילת כלים שאין הכלי טמא אלא שמתייחסים אליו שיש בו טומאת עכו"ם.

הוא לצורך אכילה, גם לדעת הב"י הם בגדר "כלי סעודה" ואינם בכלל כלי סחורה.¹⁰

שו"ר במהרי"ל דיסקין קו"א סי' ה' ריש אות קל"ו שכתב וז"ל יש לעיין אם אחד קונה כלים על מנת להשכירם לאכילה, אם חייב להטבילם, או נימא דהוי ליה ככלי סעודה, ויש להקל. ויש לעיין בדבריו דמאחר שכל שימוש של הסוחר הוא ליעדם לאכילה, מה איכפת לן שהוא עצמו לא ישתמש בהם, סו"ס שם כלי סעודה עליהם, ומנלן לחדש ששם כלי סעודה תלוי בשימוש הבעלים לסעודה, ואינו דומה לדברי הב"י דשם כל זמן שהכלים ביד המוכר באמת אין עומדים לצרכי סעודה כלל, ורק כשעברו לבעלות השואל מתחיל בהם שימוש סעודה,¹¹ משא"כ בנידו"ד שכבר בהיותם ביד המוכר ובבעלותו, השוכרים משתמשים בהם לצורך סעודה, כיון שכל ייעודם של הכלים הוא להשכירם לשימוש סעודה וצ"ע.

עוד יל"ע בדבריו דאף אי נימא שבעל הכלים פטור מטבילתם כדין כלי סחורה, מ"מ מי ששוכר את הכלים יצטרך לטבולם, שהרי האו"ה נחלק על ההגהות אשרי ולדעתו גם השואל סכין לצורך אכילה ממי שקנאה לצורך חיתוך קלפים, חייב הוא בטבילתה ובברכה, והט"ז והש"ך כתבו לחוש לדבריו ולטבול אך בלי ברכה. ואמאי פסק מהר"ל"ד שפטור מטבילה ולא חש לדברי האו"ה וכפסק הט"ז והש"ך. ונפק"מ לכל חברות השכרת כלים שאף אם ירצו לסמוך על דבריו אכתי השוכרים חייבים לטבול את הכלים.¹²

וכן הדין בגמ"ח להשאלת כלים שכלים אלו חייבים בטבילה כיון שכל ייעודם ושימושם הוא לאכילה.

בעלי חנות המוכרים כלים עם אוכל

י"א. ויש לדון לגבי בעלי חנות ששמים אוכלים בכלים, האם הם חייבים בטבילה, כיון שמניחים אוכלים בכלי, או דחשיב אצלם ככלי העומד לסחורה ולא לאכילה, וכפי שנהגו ביקבים וכו' שלא לטבול את הכלים.

אלא שנידון זה דורש ברור לעצמו דלכאורה יש לעיין האם היקב או המפעל שממלא אוכלין ומשקין בתוך כלים חשיב משתמש בכלי, וטעון טבילה כדין כל אדם המשתמש בכלי לאחסן בתוכו מאכלים,¹³ או שמא כיון שאין לו מטרת אחסון וכל מטרתו היא למכירה אלא שאגב כך שהוא

¹⁰ ואינו דומה לנידון בקבוקי היין שהיו מהאחרונים שדנו לומר דהוי כלי סחורה וכדלקמן, דשם שימוש הסוחר בכלי היא לצורך העברת המאכלים גרידא, משא"כ בחברה להשכרת כלים, ופשוט. וכן אין זה שייך לנידון הט"ז בשואל כלים מחנווני דשם הכלי הוא כלי של סחורה אלא משתמש בו עראי לאכילה, משא"כ הכא שזה כל שימוש.

¹¹ וכאמור לעיל בהערה שיש להבחין בין כלי שיעודו הוא לסחורה ולא לשימוש סעודה [אלא שמשאלו לפלוני בדרך אקראי לסעודה] לבין שימוש שכולו לצורך סעודה.

¹² ועיין הערה ו' במה שהבאנו מהחכמ"א שדן להקל בשעת הדחק גם לגבי השוכרים, ובמש"כ לעיין בדבריו.

¹³ והנה יש להעיר שאף לדעות שפטור מטבילה כלי אחסון, יש לומר שהקובע האם הכלי הוא כלי אחסון הפטור מטבילה או דינו ככלי סעודה החייב בטבילה, תלוי לפי השימוש שיעשה בו הקונה, שהרי הכלי מיועד לשמש בו את הקונה, ולכן מי שימלא צלחת עם אוכלין על מנת לשלח לחברו, נדון אותה ככלי סעודה ולא ככלי אחסון.

באותה העת [ולא יכל לברך אז על נט"ן], דשאני נטילת ידיים שצורת המצוה היא שגזרו טומאה על הידיים, ודיינינן לידיים שהן טמאות, ולכן אם עבר ונטל אותן הרי הן ככל חייבי טבילות שמהני להו הטבילה אף בלי כוונה, משא"כ טבילת כלים שבאמת אין הכלי טמא ואם עבר ובישל בתוכו אין האוכל נאסר, והיינו שאמרה תורה שיש להתייחס אל הכלי ככלי שיש בו טומאה והטילו מצוה על הגברא לטבול, וממילא כל זמן שאין חיוב לטבול לא עלתה לו הטבילה.¹⁴

עוד יש לעיין בדברים אלו דאי נימא שמצוות טבילה כוללת בתוכה נמי הכשר לאכילה [דהיינו שמצוות הטבילה היא גם בגדר "מתיר"], איך נפרש את דברי האחרונים שנקטינן כוותיהו שאיסור ההשתמשות בכלי הוא רק מדרבנן, דבשלמא אם מצוות הטבילה היא מצוה גרידא שפיר שמעינן שאיסור ההשתמשות הוא נידון בפני עצמו ואיסורו הוא רק מדרבנן, אבל אי נימא שבכלל המצוה הוא להכשיר את הכלי לאכילה, א"כ היה צריך להיות שאיסור ההשתמשות הוא מן התורה, וכדין שחייטה ועוד.

וכאמור חזינן בדברי החת"ס [בהבנת הט"ז] שנקט שכלים אלו פטורים מטבילה ולא שייך לטבול אותם באותה שעה.

ולכן נראה שקשה להקל ולטבול כלים כאשר הם ביד המוכר וכהוראת גדולי ההוראה וצ"ל¹⁵, וכ"ש שאין לברך על טבילתם.¹⁶

חברה להשכרת כלים

י. חברה העוסקת בהשכרת כלים, חייבים הכלים בטבילה ואין זה שייך לדברי הב"י בכלים העומדים לסחורה, דאין כוונת דבריו שכלים שבעליהם מיעד אותם למסחר פטורים מטבילה, אלא כל כוונתו היא לחדש שכלים העומדים לסחורה אינם נחשבים "כלי סעודה" ביד המוכר, דכל השימוש בהם אינו לצרכי סעודה אלא לשימוש מסחרי, ולכן אין הם בכלל כלי סעודה, אבל כלים שבעליהם מיעד אותם לאכילה וכל שימושם

¹⁴ והנה יש לדון גם להך צד דהוא מצות גברא לטבול את הכלי, שמא גדר מצוה הוא הכשר הכלי לאכילה, וא"כ אפשר ש"ל שגם את"ל שבעלמא כאשר אינו בר חיובא אינו יכול לקיים את המצוה, מ"מ כאשר צורת המצוה היא הכשר הכלי לאכילה, א"כ אף אם נטבל הכלי בהיותו פטור, עלתה לו טבילה דסו"ס הוכשר הכלי לאכילה, וזהו עיקר המצווה. אמנם יש לדון בזה טובא: []. חדא שהרי להך שיטות שנקטו האחרונים [וכוותם נקט לדינא בבה"ל סי' שכ"ג] שאף שמצוות טבילת כלים הוא מד"ת מ"מ איסור ההשתמשות בכלי שאינו טבול אינו אלא מדרבנן, מוכח שסברו שטבילת כלים היא מצוה בפני עצמה ואינה בגדר "מתיר" שאת"ל שהוא בגדר מתיר אזי איסור ההשתמשות היה צריך להיות מן התורה שהרי זה כאוכל בהמה שאינה שחוטה, ובע"כ שהיא מצוה בפני עצמה ואינה בגדר הכשר אכילה. [ב]. אף את"ל דגדר המצוה היא הכשר הכלי לאכילה, אכתי י"ל שכל זמן שאינו מצוה לטבול את הכלי, אינו זמן המתאים לטבילה ולא תהני טבילתו.

¹⁵ וכפי שנקטו גדולי ההוראה עיין לעיל הערה ח' [ועיין בקובץ מוריה שהובאה הוראת הגריש"א שיכול בעל החנות לטבול כלים לפני שמוכרם ללקוחות, וצ"ע].

¹⁶ ויש לעיין לעניין מקום הדחק אם אפשר לטבול את הכלים כשהם ביד המוכר כאשר מתכוונן למוכרם למי שאינו שומר תומ"צ [שהוא לא מתכוונן לטבולם] ולסמוך על הא שמועילה טבילה לכלים אלו כיון שדברי הב"י יש בהם חידוש במה שקרא אותם כלי סחורה, ואפשר שבמקום דחק גדול כעין זה נקטינן דלא כדבריו, וצ"ע.

מוכר את היין הוא צריך לאחסן אותו. והנה בסברא זו דנו כמה מגדולי האחרונים.

עיין בשו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א סי' ה' אות קל"ו שדן שהקונה כלי עם משקה והכלי לא טובול, אין צריך הקונה לרוקן את הכלי ולטובלו, דהמצב בו הקונה מרוקן את הכלי לא חשיב שימוש בכלי אלא הוי בגדר שב ואל תעשה.²

אמנם כל זה כאשר מרוקן את הכלי שמילאו אחר, אכן כאשר בעל המפעל ממלא אותם הרי עושה מעשה בקום ועשה ומשתמש בפועל בכלי שאינו טובול.

אלא שהביא שם מהר"ד עדות בשם אמו שאביו זצ"ל לא הצריך להטביל צלוחיות, וסיים שלע"ע אין הזמן גורם אתי לעיין בטעמו.

ועיין דרכי תשובה יור"ד סי' ק"כ ס"ק ע', שמנהג העולם שאין טובלים כלים שעומדים לסחורה ובני אדם שותים מהם, ושם הנידון היה אפילו לאכול ולשתות מכלים של בעלי חנויות ובתי שתייה של יהודים כיון שהם אצלו רק לצורך סחורה דהא הוא ובני ביתו אינם שותים מכלים הללו רק לפרקים דרך עראי, וכמו חנווני שאין הכלים שברשותו נחשבים אצלו לכלי שתייה כיון שלא קנה אותם אלא לצורך העסק, ומטעם זה לא נהגו מוכרי היי"ש לטבול את הכלים.

והנה מה שדן הדרכ"ת הנ"ל לדמות כלים אלו לכלי סחורה צ"ע, וכבר נתקשו בדבריו האחרונים, דשאני בעל פונדק ומוזג [וכן בתי מלון] ששימושם הוא להשקות בהם את הקונים, נמצא שאצלם אין זה כלי סחורה אלא ממש כלי סעודה וכמו שאדם מארח בביתו אורחים שבודאי צריך לטבול את הכלים שמגיש לפניהם.

גם יש לעיין דכיון שבעל המפעל ממלא בתוכם משקין הרי הוא משתמש בהם לצורכו שימוש שמחייב טבילה, ואין זה ככל כלי העומד לסחורה שאין הסוחר משתמש בו כלל.³

וכל מה שיש לדון הוא בסוחר הממלא את הבקבוקים יין כדי למכור בתוכם את המשקה, דיש לדון שמא אצלו משמשים כלים אלו רק כגשר להעביר את הסחורה לקונה ואין זה ככלי שהעומד לשימוש אכילה, וגם מה שהאוכל מאוחסן שם, אין זה מצרכי האכילה אלא בתורת שימור בעלמא. [והיינו שכמו שמצינו סברא שכלים שכל מהותם היא לאחסן את המאכלים לימים הרבה אינם נידונים "כלי סעודה" ה"נ י"ל שכלים אלו כדוגמת בקבוקים אין להם תואר של "כלי סעודה" כשהם בשימוש המוכר, וכל עניינים הוא רק כדי לשמר בהם את המשקין כגשר עד שיגיעו ליד הקונה, ועוד שהרי הוא מוכר הן את המשקה והן את הכלים וכולם בכלל מסחרו, ואין הם כלי סעודה כלל].

ובשעה שהגר"נ קרליץ שליט"א נתן הכשר על יינות אוצר בית דין, לא רצה לסמוך על סברות אלו והורה שיטבלו את בקבוקי הזכוכית, ולדינא צ"ע בזה.

משלוח מנות המונח בתוך כלים

יב. וככל הנ"ל יש לדון במי ששולח משלוח מנות כלים, ורוצה להניח על הכלי מאכלים, [בגוונא ששימוש כזה בביתו היה מחייב בטבילה], ויש לעיין כיצד עליו לנהוג, שאם בא לטובלו, הרי יתכן שלדעת הב"י הרי הוא ככלי העומד לסחורה שלא מהני בו טבילה [וככל הנידון דלעיל בנותן לחברו כלי במתנה], ואם ירצה להשתמש בו בלי לטובלו נמצא שהשולח משתמש בכלי לא טובול, ולכאורה דמי לנדון הט"ז בשואל כלי מחנווני שיצטרך השולח לטובלו ולהודיע למקבל שכלי זה כבר טובול.

יג. אמנם לפי סברת האחרונים הנ"ל גבי בקבוקי יין נראה שגם הכא אין הכלי נחשב אלא כגשר להעביר איתו את האוכלין, ולא חשיב שימוש סעודה של המשלח, אמנם כאמור סברא זו אינה מוכרעת והיא רק במקום דחק גדול, ולא אריך למעבד הכי לכתחילה, שהרי יכול לטובלו בלי ברכה ולהודיע למקבל שהוא טובול וישיש להטבילו שנית. ומטין בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שבכה"ג לא צריך המשלח לטבול את הכלי ויכול להשתמש בו לאחסן בו אוכלים ולהעבירם לחברו בלי טבילה.²²

הבעלות לצורך טבילת כלים

יד. שרצו לדון שכלי שנמצא ברשות מוכר ישראל ועשה בו הקונה קנין דרבנן בלבד, באנו לנידון של קנין דרבנן מהני לדאורייתא, וכן דנו לומר שכלי שיש אפשרות להחזירו למוכר תוך ארבע עשר יום לא מהני טבילתו באותה שעה שאינו שייך לקונה אלא למוכר.

אמנם נראה שאין כל חשש ויכול טובול את הכלים, דהנה הזמן המחייב בטבילת כלים הוא בשעה שיצא הכלי מרשות הנכרי ונכנס לרשות הישראל, ולאחר שנמצא ברשות ישראל כל מי שיטבול את הכלי עלתה לו טבילה [ואפילו מי שאין הכלי שלו כלל יכול לטובלו], שהרי אין דין "לכם" בטבילת כלים, וטבילה לא בעי כוונה ואף אם הכלי נטבל מעצמו עלתה לו טבילה, ולכן אף אם נדון את הכלי שהוא שייך למוכר לגמרי חייב הכלי בטבילה, ויכול כל אחד לטובלו וגם הקונה. אלא שדנו מקצת מהפוסקים במוכר ישראל שטבל את הכלי קודם מכירתו אם מהני טבילתו או לא, כיון שכל זמן שהם ברשות המוכר הוי "כלי סחורה" ובמצב זה הכלים פטורים מטבילה.

אמנם בגוונא שנעשה קניין גמור בכלי [אף אם הוא קניין דרבנן] והכלי כבר אינו כלי של סחורה, אלא הוא ברשות הקונה לגמרי ועומד כעת לשימוש סעודה, ויכול הקונה לעשות בו ככל חפצו, אם כן כלי זה חייב בטבילה מדאורייתא שהרי הוא "כלי סעודה" של ישראל, ואין נפק"מ כלל מי נחשב הבעלים הממוני מדאורייתא הקונה או המוכר.

וממילא גם אין נפק"מ אם אפשר להחזיר את הכלי תוך ארבעה עשר יום, דכיון שבאותה העת הכלי עומד לשימוש סעודה ביד הקונה תו אינו "כלי סחורה" כלל ומהני טבילתו.

² והגר"ח קניבסקי שליט"א העיד בשם החזון איש שהורה לרוקן קופסאות שימורים מפח שהגיעו מחו"ל ולא היו טובלים.

³ ועיין בספר ישא יוסף יור"ד סי' כ"א אות ה' שהגרי"ש אלישיב זצ"ל סמך בשעת הצורך והדחק על סברא זו בכלי זכוכית.

²² קיצור הלכות טבילת כלים אות ע"א בשם הגרי"ש זצ"ל.